

บทที่ 5

กระบวนการพัฒนาและผลของกระบวนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน

การศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในวัยรุ่นทั้งชุมชนใกล้เคียง และ ชุมชนใกล้เคียง ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในวัยรุ่น และเมื่อนำผลการวิจัยเบื้องต้นเสนอต่อชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น ซึ่งในบทนี้ จึงนำเสนอถึงกระบวนการดำเนินการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นและชุมชน ในประเด็น

1. แนวทางการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น
2. กระบวนการพัฒนาทักษะวัยรุ่นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่น
3. ผลของการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น

จากข้อค้นพบของการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า สถานการณ์ความเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในวัยรุ่น ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เป็นชุดความคิดที่วัยรุ่นได้รับการหล่อหลอมจากสังคมที่เกิดขึ้นมาตลอดช่วงชีวิตของวัยรุ่นตั้งแต่พัฒนาการและการเจริญเติบโตตั้งแต่เด็กจนเข้าสู่วัยรุ่น ขณะเดียวกันก็ฝังลึกอยู่ในจิตใต้สำนึกของบุคคลรุ่นพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ชีวิต ความสามารถที่แท้จริง ความภาคภูมิใจในตนเอง การตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองและสังคมรอบข้าง และมีผลต่อคุณภาพชีวิตในอนาคตด้วย

นอกจากนี้ วาทกรรมของความเป็นเด็ก ที่ได้รับการถ่ายทอดว่า เด็กเป็นผู้ที่ต้องทำตามผู้ใหญ่ ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังที่เรามีคำสอนที่ว่า “เดินตามผู้ใหญ่ หมาไม่กัด” หรือ “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” จึงพบว่า ในมุมมองของผู้ใหญ่ในชุมชน ยังมีทัศนคติที่ไม่เชื่อมั่นต่อศักยภาพของวัยรุ่น เพราะผู้ใหญ่ยังตัดสินคุณค่าของวัยรุ่นตามทัศนคติและชุดประสบการณ์เดิมที่ผู้ใหญ่เคยได้รับมาจากยุคสมัยของตน ผู้ใหญ่ในชุมชนประเมินศักยภาพของวัยรุ่นผ่านแบบแผนพฤติกรรมที่วัยรุ่นมีแตกต่างจากพ่อแม่ตอนวัยรุ่น ส่งผลให้ประเมินศักยภาพที่แท้จริงของวัยรุ่นต่ำกว่าความเป็นจริง จึงนำมาซึ่งการขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพของวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นถูกมองข้าม และขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมเพื่อแสดงศักยภาพในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวและชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่า ในกลุ่มของวัยรุ่น ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชน ทั้งสองชุมชนยอมรับว่า สถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน มีความเสี่ยงในเรื่องเพศ โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิงมีความเสี่ยงในเรื่องสุขภาพ

ทางเพศเช่น ขาดความรู้ทักษะในการหลีกเลี่ยงเพศสัมพันธ์เมื่อไม่พร้อมและเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย แต่สิ่ง
ที่วัยรุ่นทั้งหญิงชายมีความเห็นตรงกัน คือ เห็นว่าวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่ไม่มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน ไม่แน่ใจว่า
ตัวเองจะได้เรียนสำเร็จระดับปริญญาตรีตามที่ครอบครัวคาดหวังหรือไม่ ส่วนความเสี่ยงเรื่องยาเสพติด
โดยเฉพาะวัยรุ่นชายซึ่งมักจะแสดงความเป็นชาย จากการเริ่มจากการสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เสพยาบ้า ในขณะที่
ที่ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของวัยรุ่นจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน
เช่น อุบัติเหตุจากการใช้รถจักรยานยนต์ การเข้าสู่กระบวนการของการใช้ยาเสพติด การตั้งครรภ์ที่ไม่พึง
ประสงค์ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นต้น

ผลการศึกษาในชุมชนสามารถประมวลได้ว่า วิถีชีวิตของวัยรุ่นทั้งสองชุมชนยังเกี่ยวข้องกับความ
เสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง โดยเฉพาะในชุมชนใกล้เคียง การตระหนักรู้บางเรื่องยังอาจ
นำไปสู่ความเสี่ยง ได้แก่ การเห็นว่าการคบเพื่อนต่างเพศเป็นอิสระสามารถทำได้ การรู้สึกว่าตนเองไม่ได้
การยอมรับเรื่องความสามารถ จึงไม่ได้รับบทบาทจากครอบครัวและชุมชน การตัดสินใจเกี่ยวกับการ
ดำเนินชีวิตยังขาดความเข้าใจทำให้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับกาลเทศะในเรื่องการแต่งกาย การ
แสดงออกกับครอบครัว และชุมชน การตัดสินใจบางอย่างขาดข้อมูลสนับสนุนทำให้เกิดความเสี่ยงตามมา
ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วัยรุ่นยังขาดความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การคิดวิเคราะห์ และ
ความสามารถในการสื่อสาร การสร้างทักษะการต่อรองเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่มีโอกาสจะเกิด
พฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ

ข้อค้นพบดังกล่าวได้นำมาสู่การออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยกลุ่มวัยรุ่น ผู้ปกครอง และผู้นำ
ชุมชน และมีคณะนักวิจัยเป็นที่ปรึกษา ช่วยสนับสนุนส่งเสริมในการทำกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก
เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและทักษะชีวิตให้แก่วัยรุ่นแบบองค์รวม อันจะนำมาซึ่งความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น
จากความเสี่ยงในเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง

กระบวนการที่คณะผู้วิจัยใช้ในการกำหนดกรอบกิจกรรมการพัฒนาทักษะความมั่นคงในชีวิต
วัยรุ่น คือ การประชุมกลุ่มวัยรุ่นในแต่ละชุมชนเป้าหมาย อย่างไม่เป็นทางการเพื่อนำเสนอผลการวิจัยใน
เชิงลึกแล้วหารือถึงทิศทางการดำเนินกิจกรรม แกนนำวัยรุ่นที่เข้าร่วมประชุมให้ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการ
ดำเนินกิจกรรม ที่มุ่งเน้นการเพิ่มพูนศักยภาพของวัยรุ่น เพื่อให้วัยรุ่นตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง เน้น
กระบวนการมีส่วนร่วม และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ในที่สุดได้ข้อสรุปถึงรูปแบบกิจกรรมที่ใช้
ดำเนินการภายใต้เงื่อนไขของข้อจำกัดเรื่องเวลาคณะผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมเพื่อปฏิบัติการหลัก 2 รูปแบบ
ได้แก่

รูปแบบที่ 1

การจัดกิจกรรมอบรมเพื่อเสริมศักยภาพ แบบเข้าค่ายนอกชุมชน ทั้งนี้วัยรุ่นและผู้นำชุมชน
ตลอดจนพ่อแม่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมที่จะทำให้วัยรุ่นได้มีทักษะและมีความรู้เพิ่มจากวิทยากรและได้
โอกาสที่จะเรียนรู้และเข้าถึงทักษะด้านอาชีพจากการดูงาน

รูปแบบที่ 2

การสนับสนุนให้วัยรุ่นรวมพลังทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพของตนต่อชุมชน ทั้งนี้วัยรุ่นและผู้นำเห็นว่าจะเป็นโอกาสที่วัยรุ่นจะใช้เป็นกลไกในการสร้างการยอมรับจากสมาชิกของชุมชน

2. กระบวนการพัฒนาทักษะวัยรุ่นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่น

เมื่อคณะผู้วิจัยได้แนวทางในการดำเนินกิจกรรมแล้ว จึงนำรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทั้งสองรูปแบบ ปรึกษาหารือถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรม กับผู้นำชุมชนและกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองวัยรุ่น ซึ่งผู้นำชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองเห็นด้วยและยินดีที่จะให้การสนับสนุน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเตรียมการต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดกิจกรรมในแต่ละรูปแบบดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดกิจกรรมอบรมเพื่อเสริมศักยภาพ แบบเข้าค่ายนอกชุมชน

คณะผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมการ แบ่งเป็น 2 ส่วน

1.1 การเตรียมกลุ่มเป้าหมาย เริ่มจากคณะผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน แล้วอธิบายทำความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญ ประโยชน์ที่จะเกิดกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชน จากนั้นใช้กระบวนการสร้างความเป็นเจ้าของงานโดยให้ประธานหรือหัวหน้ากลุ่มวัยรุ่นในชุมชน เป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดรูปแบบกิจกรรมที่ได้รับทราบจากคณะผู้วิจัยไปสู่เพื่อนๆ ได้โดยอิสระ และสรรหาเพื่อนๆ เข้าร่วมกิจกรรมการเสริมศักยภาพแกนนำวัยรุ่นด้วยความสมัครใจและเป็นบุคคลที่เพื่อนให้การยอมรับ ซึ่งแต่ละชุมชนส่งผู้แทนวัยรุ่นเป็นตัวแทน จำนวนชุมชนละ 14 คน เพราะต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสเข้าถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการให้ข้อคิดเห็นและการดำเนินกิจกรรมให้มากที่สุด และผู้ดำเนินการต้องศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังของแกนนำวัยรุ่นทุกคนด้วย นอกจากนี้การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นหญิงและชายในสัดส่วนที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกันก็เป็นส่วนสำคัญเพราะทั้งสองฝ่ายจะได้เรียนรู้ความรู้สึกนึกคิดของฝ่ายตรงข้าม เรียนรู้ความสามารถ เรียนรู้การให้เกียรติ และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีความแตกต่างกัน วัยรุ่นที่เข้ามาร่วมกิจกรรมเข้าค่าย ได้ผ่านการรับเลือกและลงคะแนนจากเพื่อนๆ ในชุมชน ในการประชุมเพื่อนๆ ในชุมชนของตัวเอง จากนั้นได้ร่วมกันเสนอชื่อคนที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรม

1.2 การเตรียมสถานที่ คณะผู้วิจัย ได้เตรียมสถานที่ในการจัดกิจกรรม ซึ่งมีความสำคัญมากเพราะเป็นก้าวแรกของการสร้างความประทับใจ เป็นการแสดงว่าผู้ใหญ่ (คณะผู้วิจัย) ให้เกียรติวัยรุ่นควรเป็นสถานที่ที่ลดการควบคุมอย่างเข้มงวดของเวลาเข้านอน สามารถเดินเล่นนอกห้องได้ คณะผู้วิจัยต้องเลือกสถานที่ที่สามารถดูแลความปลอดภัยในวงกว้างได้อย่างง่าย ควรเลือกสถานที่ ที่มีความแตกต่างไปจากสถานที่ซึ่งกลุ่มเป้าหมายสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อตอบสนองต่อสภาพธรรมชาติของวัยรุ่นชอบ

เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากภาวะวิเศษที่ชุมชน พบว่า ภายในชุมชนยังไม่มีสถานที่ ที่กลุ่มวัยรุ่น มีความรู้สึก ร่วมว่า เป็นพื้นที่ ที่แสดงความสามารถหรือทำกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ยัง ต้องการสร้างแรงผลักดัน และยังต้องการที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้แก่วัยรุ่น

ดังนั้น เมื่อสอบถามความคิดเห็นของวัยรุ่น เกี่ยวกับสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรม ซึ่งวัยรุ่น ต้องการบรรยากาศเป็นธรรมชาติ หรืออยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็ มีความสะดวกสบาย และ ความปลอดภัย ดังนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น จึงได้ จัดกิจกรรมแบบเช้าค่ำพักแรม จำนวน 2 วัน 1 คืน โดยได้เลือกที่พักและสถานที่จัดกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย ที่มีบรรยากาศที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น

นอกจากข้อมูลเบื้องต้นด้านภูมิหลังของวัยรุ่นแกนนำและบริบทในชุมชนแล้ว ยังต้องทราบความต้องการในการเรียนรู้ หรือเรื่องที่วัยรุ่นกำลังให้ความสนใจในขณะนั้น การสอบถามข้อมูลล่วงหน้าจาก วัยรุ่นที่จะเข้ากิจกรรมจึงมีความสำคัญ และถือว่าวัยรุ่นได้ร่วมออกแบบเพื่อกำหนดทิศทางในการเรียนรู้

2. การดำเนินกิจกรรมค่ายนอกชุมชน เนื่องจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ มุ่งเน้นที่การเสริมสร้าง ศักยภาพของวัยรุ่นเพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และใช้ศักยภาพ ของตนเองอย่างเต็มที่ ภายใต้ข้อจำกัดของเวลาได้มีกิจกรรมเพื่อปฏิบัติการหลักๆ 2 ประการ ได้แก่ กิจกรรมกระบวนการภาคทฤษฎี และกิจกรรมศึกษาดูงาน (ภาคผนวก ๑ กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ)

2.1 กิจกรรมกระบวนการภาคทฤษฎี การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้แบบเช้าค่ำใช้เวลา 2 วัน 1 คืน ช่วงกลางวันเป็นการจัดกิจกรรมกระบวนการ ช่วงหัวค่ำหลังอาหารเย็นเป็นกิจกรรม สันทนาการรอบๆบริเวณสถานที่จัดกิจกรรม จากนั้นต่อดำเนินกิจกรรมพักผ่อนตามอัธยาศัย ซึ่งเป็น กระบวนการเรียนรู้สัมพันธ์ภาพและการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีผู้นำกระบวนการคอยสังเกตการณ์ และ ช่วยสร้างบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างอิสระ ภายใต้กติกาที่ทุกคนร่วมกันสร้างขึ้นในครั้งแรกที่เข้า ร่วมกิจกรรม และทุกคนก็ให้ความเคารพตักกันนั้น โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้

1) ละลายพฤติกรรม เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการเรียนรู้ ซึ่งมีความจำเป็นมาก เพราะว่าหากมิได้มีการละลายพฤติกรรมแล้ว ย่อมมีความเสี่ยงต่อการที่กลุ่มเป้าหมายจะต่อต้านหรือแข็ง กร้าว ไม่ยอมรับและปฏิเสธความต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ กระบวนดังกล่าวผู้ที่อยู่ในกิจกรรมต้องมีส่วนร่วม ทุกคน ทั้งกลุ่มเป้าหมายและผู้ดำเนินการหรือวิทยากรกระบวนการ กิจกรรมนี้ใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่ง ชั่วโมง โดยเริ่มจากการแนะนำตัวผ่านการทำกิจกรรมโดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม จากกิจกรรมนี้ ทำให้ได้ เรียนรู้ว่า วัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนภาพของการเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับคนที่เริ่มรู้จักได้อย่าง รวดเร็ว และมีพัฒนาการของความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้บริบทของสังคม เช่น วัยรุ่นแนะนำตัว และหมายเลข โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อกันได้ แนะนำหมู่เลือด

2) **กิจกรรมความคาดหวังของการอบรม** เป็นการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินการของกระบวนการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมกระบวนการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยได้นำเสนอความต้องการของตนเอง ในขณะเดียวกันผู้นำกระบวนการได้ขอให้กลุ่มช่วยกันสรุปความคาดหวังที่ทุกคนนำเสนอ โดยสรุปผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อนใหม่ ต้องการความสนุกสนานไปพร้อมๆกับการได้รับความรู้ และจะได้ นำความรู้ไปถ่ายทอดแก่เพื่อนๆในชุมชน ต้องการใช้ออกาสนี้ในการค้นหาความสามารถของตัวเอง กิจกรรมนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เพราะว่ามีคนยอมรับฟังความคิดเห็นของเขา

3) **กิจกรรมการร่วมกันสร้างกติกาการเรียนรู้อ** การทำกิจกรรมในครั้งนี้ การร่วมกันสร้างกติกาเป็นก้าวแรกของการเคารพ ยอมรับในตัวตนของวัยรุ่น และเป็นการสร้างกระบวนการที่วัยรุ่นเป็นเจ้าของงานตั้งแต่ต้น ทุกคนจะยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กำหนดขึ้นมา ตัวอย่างกติกาสำคัญอย่างหนึ่งคือการตรงต่อเวลา การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของบุคคล เป็นต้น กิจกรรมนี้ได้รับการตอบรับจากวัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมดีมาก วัยรุ่นบางคนบอกว่าในชีวิตที่ผ่านมายังไม่เคยมีผู้ใหญ่ที่ให้โอกาสแบบนี้เลย ที่ผ่านมามีการอบรมทุกครั้งเป็นการรับคำสั่งอย่างเดียว

4) **กิจกรรมเป้าหมายชีวิต** แนวคิดของกิจกรรมนี้เพื่อให้วัยรุ่นได้สำรวจความต้องการของตนเอง รูปแบบของกิจกรรมเป็นการสำรวจความต้องการและเป้าหมายในชีวิตของตนเอง เพราะทุกคนย่อมมีศักยภาพในการที่จะไปถึงเป้าหมายในชีวิตของตนเอง จากกิจกรรมนี้คณะผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าวัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ได้สะท้อนภาพของอิทธิพลของค่านิยมในสังคมที่ให้คุณค่าของคนที่ประสบความสำเร็จว่า ต้องเป็นคนสำเร็จการศึกษาระดับสูง ต้องมีงานที่มั่นคง มีเงินมาก มีวัตถุที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ตนเองอย่างพอเพียง มีครอบครัวที่อบอุ่น และวัยรุ่นทุกคนต้องการที่จะไปถึงจุดนั้น เพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำให้อุปการะผู้ปกครองมีความภาคภูมิใจในตนเอง โดยเฉพาะผู้หญิงจะมีความรู้สึกนี้มากกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตามมีวัยรุ่นบางส่วนเสนอเป้าหมายของชีวิตที่แปลกไป เช่น ต้องการเป็นเจ้าของโต๊ะพนันบอล ซึ่งจากกติกาของกลุ่มทำให้เพื่อนๆรับฟังเหตุผลที่วัยรุ่นเสนอเพื่อสนับสนุนเป้าหมายในชีวิตของตนเอง และเมื่อวัยรุ่นได้ร่วมกับวิทยากรวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเป้าหมาย ทำให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ด้วย

5) **กิจกรรมทำอะไรให้ไปถึงเป้าหมายในชีวิต (How to สู้ฝัน)** กิจกรรมนี้มีแนวคิดที่ต้องการให้วัยรุ่นได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ค้นหาความรู้ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง รูปแบบของกิจกรรมคือการวิเคราะห์ตัวเอง และครอบครัว วัยรุ่นสามารถที่จะบอกได้ว่าตัวเองต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ไปถึงเป้าหมาย เช่น ต้องตั้งใจเรียน ต้องอดทน ต้องมีความพยายาม ต้องมีความกล้าในการคิด ทำ และแสดงออก

6) **กิจกรรมกำแพง** รูปแบบของกิจกรรมเป็นการวิเคราะห์อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้ใน

ระหว่างการก้าวไปสู่เป้าหมายของชีวิต ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บอกว่าสิ่งที่เปรียบเหมือนกำแพงสำหรับพวกเขา เช่น ขาดความรู้ ขาดทักษะ เพศ อายุ วัฒนธรรม สังคม ฐานะการทำงาน ขาดการยอมรับในสังคม จากกิจกรรมนี้เราได้ทราบทิศทางในการใช้ชีวิตและความต้องการของวัยรุ่น วัยรุ่นตระหนักว่าอุปสรรคในชีวิตของพวกเขาบางเรื่องมีความสัมพันธ์ถึงระดับสังคม แต่พวกเขาไม่ทราบว่าหาทางออกได้อย่างไร ในกิจกรรมนี้ทำให้วัยรุ่นได้รับทักษะของการสื่อสารเพื่อใช้ไปสู่เป้าหมายของชีวิต

7) กิจกรรมสะพาน แนวคิดของกิจกรรมนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้วิเคราะห์ความรู้ความสามารถและศักยภาพที่มีในตัวเอง ได้รู้จักข้อดี มีทัศนคติที่ดีต่อตัวเอง อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกมั่นใจในตัวเอง ทั้งเพื่อการสร้างกำลังใจและวิธีการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นชีวิต ซึ่งวัยรุ่นสามารถที่จะสะท้อนออกมาในกิจกรรมนี้ว่า ความสัมพันธ์และความปรารถนาดีระหว่างคนในชุมชนจะเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ทางออกของปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น จึงเป็นการเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาให้กับวัยรุ่น

8) กิจกรรมเรื่องอำนาจและแหล่งที่มาของอำนาจเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต เพื่อให้สามารถก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆไปได้ ซึ่งในกิจกรรมนี้ผู้เรียนจะได้ฝึกวิเคราะห์ชุดความคิด บทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย การใช้อำนาจต่อกันของสมาชิกในสังคม และรู้เท่าทันสื่อที่มีอยู่ในสังคม ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่สามารถส่งผลกระทบต่อหรือเป็นตัวกำหนดวิถีคิดและการกระทำของบุคคล ดังนั้นการที่วัยรุ่นได้ฝึกวิเคราะห์และรู้เท่าทัน และมีสติมากขึ้น จะทำให้ปลอดภัยจากเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง จึงนับว่าเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการตระหนักรู้ให้กับวัยรุ่น

9) กิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของวัยรุ่น วิทยากรกระบวนการให้วัยรุ่นในชุมชนช่วยกันคิดและวางแผนกิจกรรมหรือโครงการที่จะดำเนินการหลังจากการเข้าค่ายกิจกรรม โดยให้เขียนโครงการเพื่อนำเสนอ ซึ่งทีมวิจัยได้จัดสรรงบประมาณจากแหล่งทุนเพื่อให้การสนับสนุนโครงการ และต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงศักยภาพของพลังของวัยรุ่นให้ปรากฏต่อสาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรม กิจกรรมที่ทั้ง 2 ชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ได้นำเสนอร่างโครงการคือ

ชุมชนใกล้เคียงเมือง กิจกรรมเพื่อลดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ โดยจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นเป็นแม่งาน ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ และมีสมาชิกทุกเพศทุกวัย ในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับวัยรุ่นในช่วงนี้จะงดใช้รถจักรยานยนต์ และหากใครดื่มสุราจนเมาจะต้องไม่ออกไปจากบ้านของตัวเอง โดยมีพ่อแม่เป็นคนควบคุมพฤติกรรม กิจกรรมนี้จัดตลอดสัปดาห์สงกรานต์ กติกาที่กำหนดขึ้นในช่วงนี้เกิดจากการประชุมในชุมชน หากใครไม่ทำตามก็จะมีมาตรการในการตักเตือนการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ชุมชนใกล้เคียงเมือง กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสในชุมชนเนื่องในโอกาสสงกรานต์ ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในชุมชนโดยมีกลุ่มวัยรุ่นเป็นแม่งาน และเป็นครั้งแรกของชุมชนนี้ที่วัยรุ่นได้จัดกิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของตนเองในรอบหลายสิบปี

10) กิจกรรมเปิดใจ กิจกรรมนี้เป็นการเปิดโอกาสให้วัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมได้วิพากษ์

กิจกรรมต่างๆที่ได้เรียนรู้มาตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม และยังสามารถประเมินความสำเร็จของกระบวนการ ซึ่งวัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนว่า

“ชอบกิจกรรมที่จัดขึ้นในครั้งนี้นี้แต่ระยะเวลาสั้นเกินไปอยากให้มีกิจกรรมแบบนี้สำหรับวัยรุ่น มีการจัดอบรมแบบนี้ทุกปี กิจกรรมในการแนะนำตัว ควรให้เวลาสมาชิกมีระยะเวลาในการเปิดใจระบายความในใจมากกว่านี้”

2.2 กิจกรรมศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการแนะนำโอกาสและช่องทางในการศึกษา และการฝึกอาชีพที่มีความหลากหลาย ตลอดจนสร้างเครือข่ายทางอาชีพให้กับวัยรุ่น นอกเหนือจากช่องทางที่ได้รับการศึกษาในระบบปกติ กิจกรรมนี้วัยรุ่นให้ความสนใจมากหลายคนบอกว่า เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ ทำให้ตัวเองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีกำลังที่จะแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองจากหลายๆทาง เมื่อสิ้นสุดการเข้าค่ายของวัยรุ่น คณะผู้วิจัยจึงได้นำกลุ่มเป้าหมาย ไปศึกษาดูงานใน 2 คือ ศูนย์รัตนภา และ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ขอนแก่น ซึ่งทำให้วัยรุ่นแกนนำได้รับประสบการณ์เพิ่ม

รูปแบบที่ 2 การสนับสนุนให้วัยรุ่นรวมพลังทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพของตนเองต่อชุมชน เป็นการสนับสนุนให้วัยรุ่นได้จัดกิจกรรมในชุมชน เพื่อแสดงศักยภาพของตนเองต่อชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และเป็นโครงการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ข้อสรุปของการกำหนดกิจกรรม เป็นผลจากการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นแกนนำที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายนอกชุมชนช่วยกันคิดรูปแบบการทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ทั้งนี้วัยรุ่นแกนนำต้องไปปรึกษาหารือเรื่องการทำกิจกรรมกับชุมชน ผลการประชุมกลุ่มได้ข้อสรุปว่า กิจกรรมที่ชุมชนใกล้เคียงเมืองเสนาคือ **กิจกรรมเพื่อลดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์** ส่วนชุมชนใกล้เคียง เสนอกิจกรรม**กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในชุมชนเนื่องในวันสงกรานต์** ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนใกล้เคียงเมือง ลงมือปฏิบัติ **กิจกรรมเพื่อลดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์** ในระหว่างวันที่ 13 ถึง 17 เมษายน 2547 โดยวัยรุ่นเป็นแม่ข่ายหลักในการจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน วัยรุ่นทุกคนมีบทบาทหน้าที่ ที่ตนเองต้องรับผิดชอบตลอด 5 วัน เช่น คนที่รับผิดชอบเรื่องประกอบอาหารโดยมีผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน นำเครื่องปรุงและอุปกรณ์ในการประกอบอาหารมาเตรียมไว้ให้ในรูปแบบของการบริจาค บางกลุ่มรับผิดชอบเรื่องอาคารสถานที่ บางกลุ่มดูแลเรื่องการเล่นเกมซึ่งจะต้องเชิญสมาชิกคนอื่นๆ โดยให้มีความหลากหลายทุกเพศและวัยมาร่วมเล่นเกมด้วย สำหรับวัยรุ่นในช่วงนี้จะงดใช้รถจักรยานยนต์ และห้ามขับขีรถจักรยานยนต์ออกไปนอกหมู่บ้านโดยเด็ดขาด และผู้ปกครองต้องเข้ามาร่วมดูแลบุตรหลานด้วย หากใครที่ฝ่าฝืนจะถูกตัดสิทธิ์การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในครั้งต่อไป หรือหากใครดื่มสุราจนเมาจะต้องไม่ออกไปจากบ้านของตัวเอง และพ่อแม่เป็นคนควบคุมพฤติกรรมของลูกด้วย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เป็น

ประโยชน์เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่และพระสงฆ์ในชุมชน การขนทรายเข้าวัดโดยกลุ่มวัยรุ่น (ชาวบ้านมักเรียกคนกลุ่มนี้ว่า กลุ่มคนหนุ่มคนสาว ซึ่งไม่ได้ให้อายุมาเป็นเกณฑ์ แต่คนหนุ่มสาวในที่นี้หมายถึงคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน ดังนั้นจึงมีความหลากหลายของกลุ่มที่เริ่มตั้งแต่อายุราวๆ 12 ปี ขึ้นไป เมื่อมาร่วมกันทำงาน จึงมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่ม และยังมีทำให้ความเคารพซึ่งกันและกัน) ซึ่งทำกันเป็นประจำทุกปีซึ่งสมาชิกของชุมชนทุกคนจะตระหนักว่าเป็นประเพณีที่ต้องทำต่อเนื่องกันทุกปี กติกาที่กำหนดขึ้นในช่วงนี้เกิดจากข้อตกลงในที่ประชุมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างกติการ่วมกัน

ชุมชนนี้สามารถดำเนินการต่างๆได้ง่ายและทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าจะเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง แต่ในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน ยังสามารถทำได้ ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชน มีพื้นฐานที่เข้มแข็ง ชุมชนนี้มีกำนันที่เป็นผู้หญิงและมีความละเอียดอ่อนต่อสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน

ชุมชนใกล้เคียง เป็นชุมชนชนบท ถึงแม้ว่าตั้งอยู่ห่างเมืองแต่มีความบริโภคนิยมสูงมาก และมีสมาชิกในชุมชนจำนวนมากที่อพยพไปทำงานที่เมืองใหญ่และกลับมาพร้อมกับค่านิยมของสังคมเมือง กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนนี้คือ **กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสในชุมชนเนื่องในวันสงกรานต์** ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในชุมชนโดยมีกลุ่มวัยรุ่นเป็นแม่งานพร้อมๆกับการเดินรถวงค์เพื่อให้วัยรุ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ใช้เสื้อผ้าแบบไทย และเป็นครั้งแรกของชุมชนนี้ที่วัยรุ่นได้จัดกิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของตนเองในรอบหลายสิบปี ก่อนที่จะทำกิจกรรมได้หารือกับผู้นำชุมชน และได้รับความร่วมมือในระดับหนึ่ง รูปแบบของกิจกรรมยังต้องอิงกับค่านิยมของสังคมที่ต้องให้สิ่งของแก่ผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน ถึงแม้ว่าผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานไม่ได้ร้องขอแต่เป็นธรรมเนียมของหมู่บ้านนี้ที่ปฏิบัติกันมานาน

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าชุมชนแห่งนี้มีผู้มาร่วมกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกของชุมชนน้อยกว่าชุมชนใกล้เคียง แต่ก็ป็นก้าวที่วัยรุ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทในการแสดงศักยภาพเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในชุมชน และเป็นก้าวแรกที่ประสบความสำเร็จ สร้างความภาคภูมิใจให้กับกลุ่มวัยรุ่นที่ทำงานมาก และเมื่อผู้นำชุมชนได้เห็นศักยภาพแล้ว ในเวลาต่อมาได้ให้วัยรุ่นเข้ามาร่วมทำกิจกรรมในชุมชน แต่ยังมีข้อจำกัดที่ว่า ทำได้เพียงงานในระดับบริการเท่านั้น ในระดับของการตัดสินใจ ยังคงเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ และวัยรุ่นที่ช่วยงานบอกว่า เป็นการตัดสินใจของผู้ใหญ่ฝ่ายเดียว ประเด็นนี้วัยรุ่นบอกว่าต้องการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

แนวคิดเบื้องหลังของการสนับสนุนให้วัยรุ่นได้ทำกิจกรรมในชุมชน

การสนับสนุนให้วัยรุ่นได้ทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพของตนเองตั้งอยู่บนแนวความคิดของ บริบททางสังคม ช่องว่างระหว่างวัย สถานการณ์ของวัยรุ่นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และบริโภคนิยม การสื่อสารเรื่องเพศระหว่างคนสองรุ่นที่มีชุดความคิดความเชื่อและประสบการณ์คนละ

ชุดกัน ประเด็นเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อการประกอบสร้างชุดความคิด ประสบการณ์ และศักยภาพของวัยรุ่น

ประการแรก ผู้ใหญ่ต้องตระหนักและระลึกไว้เสมอว่าวัยรุ่น เป็นวัยที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และมีพลังสร้างสรรค์อยู่ในตัว เขาพร้อมที่จะแสดงศักยภาพออกมาทุกเมื่อ สิ่งผู้ใหญ่จะทำได้ง่าย คือ การใจเย็น มีท่าทีที่เป็นมิตร เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย และเปิดโอกาสให้เขาได้คิด ได้พูดออกมา โดยผู้ใหญ่ต้องรับฟังและไม่ด่วนสรุป

ประการที่สอง เมื่อรับฟังแล้วผู้ใหญ่ต้องช่วยในการค้นหาความดีที่มีอยู่ในตัวเขา ต้องช่วยเขาคัดกรองว่า สิ่งที่เขานำเสนอมานั้นแต่ละประเด็นมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ให้ความข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยให้วัยรุ่นเป็นคนคิดและตัดสินใจเลือกด้วยตัวเอง

ประการที่สาม ให้วัยรุ่นมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม เกิดความรู้สึกว่า ตนเป็นเจ้าของงาน และพร้อมที่จะทุ่มเท เสียสละเพื่องานที่ตนรับผิดชอบ ให้เขารู้สึกถึงความภาคภูมิใจ และมีคุณค่าเมื่อได้ทำงานนั้น

ประการที่สี่ ผู้ใหญ่ต้องลดอำนาจที่มีอยู่ในตัวตนให้มาก ต้องทำงานในแนวราบด้วยความรู้สึกที่เท่าเทียมกัน และทำให้เขารู้สึกไว้วางใจ ปลอดภัยกับสิ่งที่ได้ทำ

ประการที่ห้า ผู้ใหญ่ต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และเดินไปพร้อมกับเขา จนเขาแข็งแรงพอที่จะสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

3. ผลของการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน

ผลของการพัฒนาทักษะวัยรุ่นครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทัศนคติของผู้นำชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองต่อวัยรุ่น จากการติดตามผลและประเมินผลเมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง คณะผู้วิจัยได้ติดตามผลโดยการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มและเยี่ยมชุมชนเพื่อให้วัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์ กิจกรรมต่างๆที่ได้มีส่วนร่วม นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้สอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีท่าที ที่ชื่นชมในความสามารถของวัยรุ่นที่สามารถจัดกิจกรรมในชุมชนได้อย่างดี

การจัดกิจกรรมทั้ง 2 ชุมชนเป็นไปตามที่ได้นำเสนอในกิจกรรมกระบวนการ และเมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง กลุ่มวัยรุ่นทั้งสองชุมชนได้รับความชื่นชมจากผู้ใหญ่ โดยชุมชนใกล้เคียงที่ไม่เคยมีกิจกรรมของวัยรุ่นมาก่อนเลย ทำให้ผู้ใหญ่เห็นศักยภาพ ยอมรับว่าวัยรุ่นในชุมชนของตนสามารถที่จะดำเนินการกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายได้ ทำให้ผู้นำชุมชนมอบโอกาสในการเป็นเจ้าของงานให้วัยรุ่นในโอกาสต่อมามากกว่าเดิม ในส่วนของวัยรุ่นตระหนักว่าการได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ทำให้รู้สึกที่ตนเป็นเจ้าของงาน และพร้อมที่จะทุ่มเท เสียสละเพื่องานที่ตนรับผิดชอบ เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และมีคุณค่าเมื่อได้ทำงานนั้น

เมื่อดำเนินการประเมินเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม พบว่า วิทยาลัยแกนนำที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมเพิ่มพูนศักยภาพของวัยรุ่น เพื่อให้วัยรุ่นตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง ในด้านความเป็นอิสระของวัยรุ่นพบว่า วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงส่วนใหญ่วิตามารดาให้อิสระในการเลือกคบเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 88.9 ตามลำดับ โดยที่บิดามารดาของวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองมักไม่อนุญาตเมื่อวัยรุ่นออกไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนต่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 81.8 ตามลำดับ และเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบิดามารดาของวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงค่อนข้างเข้มงวดเกี่ยวกับการคบเพื่อนต่างเพศของวัยรุ่น คิดเป็นร้อยละ 88.9 แต่ในขณะที่เดียวกันวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียง คิดเป็นเพียงร้อยละ 27.3 เท่านั้น ดังตารางที่ 21

จากการศึกษาด้านทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น พบว่าวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงส่วนใหญเห็นด้วยว่าวัยรุ่นต้องการมีเพื่อนที่รู้ใจ ซึ่งอาจเป็นเพื่อนต่างเพศก็ได้ คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 90.9 ตามลำดับ นอกจากนี้วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองเห็นด้วยว่าวัยรุ่นต้องการจะมีอิสระไปไหนกับเพื่อนได้อย่างเสรี คิดเป็นร้อยละ 88.9 ขณะที่วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองไม่เห็นด้วยที่อยากจะมี ดื่ม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ คิดเป็นร้อยละ 81.1 นอกจากนี้วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และชุมชนใกล้เคียงเมืองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการอยากจะมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ คิดเป็นร้อยละ 87.5 และ 63.6 ตามลำดับ และวัยรุ่นสองกลุ่มนี้เห็นด้วยว่าวัยรุ่นควรมีความรู้เรื่องเพศศึกษามากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 55.6 และ 45.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 22

เมื่อประเมินด้านการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ได้ประโยชน์พบว่าวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองทั้งหมดเห็นตรงกัน ในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของตัวเองและเป้าหมายชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม การหลีกเลี่ยงการทะเลาะกับเพื่อน และการหลีกเลี่ยงการทำร้ายร่างกายได้ รองลงมาของวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง และวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองมีความรู้ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างหญิงชายมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 90.9 ตามลำดับ เป็นที่น่าสนใจว่า วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองส่วนใหญ่ได้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้านมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 90.9 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่ให้โอกาส แต่ในขณะที่เดียวกันวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมือง ใช้เวลาทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านได้เพียงร้อยละ 44.4 เท่านั้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากข้อจำกัดที่ครัวเรือนส่วนหนึ่งไปทำงานนอกชุมชน ทำให้วัยรุ่นขาดโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ดังตารางที่ 23

จากการศึกษาระดับคะแนนความชอบในกิจกรรมที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากการอบรม พบว่าวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองชอบกิจกรรมที่ได้ประโยชน์มากที่สุด คือ กิจกรรมศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 55.6 ส่วนรองลงมาคือ กิจกรรมเรียนรู้เรื่องกำแพงซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอนให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้ในระหว่างการก้าวไปสู่ฝัน คิดเป็นร้อยละ 66.7 สำหรับวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองชอบกิจกรรมที่ได้ประโยชน์มากที่สุด คือ กิจกรรม How to สู่ฝิ่นซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอนให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับการฝึกวิเคราะห์ว่าทำอะไรจึงทำให้เป้าหมายในชีวิต

สำเร็จได้ โดยสามารถวิเคราะห์ถึงศักยภาพตัวเอง เพื่อให้รู้จักตัวเอง เพื่อสร้างพลังจากความภาคภูมิใจในตัวเองได้ คิดเป็นร้อยละ 45.5 ส่วนรองลงมา คือ กิจกรรมเป้าหมายชีวิต โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สำรวจความต้องการและเป้าหมายชีวิตของตนเอง ซึ่งทุกคนย่อมมีศักยภาพในการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายในชีวิตของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 27.3 ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 21 ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามความเป็นอิสระของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่

ความเป็นอิสระของวัยรุ่น ¹	เขตพื้นที่						รวม		
	ไกลเมือง			ใกล้เมือง			ใช่	ไม่ใช่	รวม
	ใช่	ไม่ใช่	รวม	ใช่	ไม่ใช่	รวม			
1. บิดามารดาให้อิสระในการเลือกคบเพื่อน	88.9	11.1	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (11)	95.0	5.0	100.0 (20)
2. รู้สึกว่าตนเองมีอิสระมากในการคบเพื่อนต่างเพศ	77.8	22.2	100.0 (9)	72.7	27.3	100.0 (11)	75.0	25.0	100.0 (20)
3. บิดามารดาค่อนข้างจะเข้มงวดเกี่ยวกับการคบเพื่อนต่างเพศ	88.9	11.1	100.0 (9)	27.3	72.7	100.0 (11)	55.0	45.5	100.0 (20)
4. ในกรณีที่มีเพื่อนต่างเพศแล้วบิดามารดาไม่ชอบ ท่านคิดว่าบิดามารดาจะปรามในการคบกัน	44.4	55.6	100.0 (9)	45.5	54.5	100.0(11)	45.0	55.0	100.0 (20)
5. บิดามารดาจะตำหนิและว่ากล่าวเมื่อมีเพื่อนต่างเพศมาหาที่บ้าน	33.3	66.7	100.0 (9)	9.1	90.9	100.0 (11)	20.0	80.0	100.0 (20)
6. บิดามารดามักอนุญาตเมื่อขอไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนเพศเดียวกัน	44.4	55.6	100.0 (9)	40.0	60.0	100.0 (11)	42.1	57.9	100.0 (20)
7. บิดามารดามักไม่อนุญาตเมื่อขอไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนเพศต่างเพศตามลำพัง	100.0	0.0	100.0 (9)	72.7	27.3	100.0 (11)	85.0	15.0	100.0 (20)
8. ท่านรู้สึกว่าการนัดเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศของท่านทุกครั้งมักอยู่ในสายตาของบิดามารดาเสมอ	44.4	55.6	100.0 (9)	40.0	60.0	100.0 (11)	42.1	57.9	100.0 (20)
9. ท่านมีอิสระในการนัดเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศคนใดก็ได้โดยไม่มีใครมาก้าวก่าย	0.0	100.0	100.0 (9)	45.5	54.5	100.0 (11)	25.0	75.0	100.0 (20)
10. บิดามารดามักไม่อนุญาตเมื่อขอไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนเพศต่างเพศ	100.0	0.0	100.0 (9)	81.8	18.2	100.0 (11)	90.0	10.0	100.0 (20)
11. บิดามารดาเห็นว่าท่านสามารถมีแฟน/คู่รักได้ หากไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือมีผลเสียต่อการเรียน	77.0	22.2	100.0 (9)	90.9	9.1	100.0 (11)	85.0	15.0	100.0 (20)
12. บิดามารดาจะว่ากล่าวอย่างรุนแรงและตำหนิเมื่อทราบว่าท่านมีแฟนคู่รัก	11.1	88.9	100.0 (9)	0.0	100.0	100.0 (11)	5.3	94.7	100.0 (20)

ตารางที่ 22 ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่

ทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครองและ พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น	เขตพื้นที่											
	ไกลเมือง						ใกล้เมือง					
	ไม่เคย พบเห็น	ไม่เคย พบเห็น	ไม่เคย พบเห็น	เคย พบเห็น	เคย พบเห็น	รวม	เคย พบเห็น	ไม่เคย พบเห็น	ไม่เคย พบเห็น	เคย พบเห็น	เคย พบเห็น	รวม
1. ท่านต้องการที่จะมีเพื่อนต่างเพศโดยที่บิดา มารดาไม่ควบคุม	0.0	44.4	44.4	11.1	100.0 (9)	0.0	27.3	63.6	9.1	100.0 (11)		
2. ท่านต้องการที่จะมีอิสระไปไหนกับเพื่อนได้ อย่างเสรี	0.0	0.0	88.9	11.1	100.0 (9)	0.0	9.1	72.7	18.2	100.0 (11)		
3. ท่านอยากมีความรู้เรื่องเพศศึกษามากขึ้น	0.0	11.1	55.6	33.3	100.0 (9)	0.0	9.1	45.5	45.5	100.0 (11)		
4. ถ้ามีโอกาสท่านต้องการที่จะลองมีพฤติกรรม ทางเพศ	33.3	55.6	11.1	0.0	100.0 (9)	18.2	18.2	54.5	9.1	100.0 (11)		
5. ท่านอยากจะกิน ดื่ม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	33.3	66.7	0.0	0.0	100.0 (9)	0.0	81.8	18.2	0.0	100.0 (11)		
6. ท่านอยากจะลองมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่	87.5	12.5	0.0	0.0	100.0 (9)	63.6	36.4	0.0	0.0	100.0 (11)		
7. ท่านต้องการที่จะมีเพื่อนต่างเพศและไม่แคร์ที่ จะมีเพศสัมพันธ์กับเขาถ้าถูกใจกัน	66.7	22.2	11.1	0.0	100.0 (9)	18.2	45.5	36.4	0.0	100.0 (10)		
8. ท่านต้องการมีเพื่อนที่รู้จักท่าน ซึ่งอาจเป็น เพื่อนต่างเพศก็ได้	0.0	0.0	100.0	0.0	100.0 (9)	0.0	9.1	90.9	0.0	100.0 (11)		
9. ท่านเห็นว่าการเลือกคู่ควรเป็นการตัดสินใจ ของท่านเท่านั้น	0.0	22.2	55.6	22.2	100.0 (9)	0.0	45.5	27.3	27.3	100.0 (11)		
10. ท่านเห็นว่าการสมรสเป็นเรื่องที่ครอบครัว เป็นผู้กำหนด	11.1	44.4	44.4	0.0	100.0 (9)	9.1	63.6	27.3	0.0	100.0 (11)		

ตารางที่ 23 ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้กับเขตพื้นที่

การนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้	เขตพื้นที่								
	ไกลเมือง			ใกล้เมือง			รวม		
	ใช่	ไม่ใช่	รวม	ใช่	ไม่ใช่	รวม	ใช่	ไม่ใช่	รวม
1. รู้ความต้องการของตัวเองและเป้าหมายชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม	100.0	0.0	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (11)	100.0	0.0	100.0 (20)
2. ใช้เวลาในการตัดสินใจเพื่อเลือกซื้อสิ่งของที่ต้องการนานขึ้นตั้งแต่ ก่อน	100.0	0.0	100.0 (9)	81.1	18.2	100.0 (11)	90.0	10.0	100.0 (20)
3. มีเพื่อนในชุมชนมากขึ้น	88.9	11.1	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (11)	95.0	5.0	100.0 (20)
4. เวลาที่ผู้ใหญ่ตำหนิมีความอดทนมากขึ้น	88.9	11.1	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (11)	95.0	5.0	100.0 (20)
5. เข้าใจความแตกต่างระหว่างหญิงชายมากขึ้น	100.0	0.0	100.0 (9)	90.9	9.1	100.0 (11)	95.0	5.0	100.0 (20)
6. หลีกเลียงการทะเลาะกับเพื่อนได้	100.0	0.0	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (11)	100.0	0.0	100.0 (20)
7. หลีกเลียงการทำร้ายร่างกายได้	100.0	0.0	100.0 (9)	100.0	0.0	100.0 (10)	100.0	0.0	100.0 (19)
8. ใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้านมากขึ้น	44.4	55.6	100.0 (9)	90.9	9.1	100.0 (11)	70.0	30.0	100.0 (20)

ตารางที่ 24 ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามระดับคะแนนความชอบในกิจกรรมที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากการอบรม

ระดับคะแนนความชอบใน กิจกรรมที่ได้ประโยชน์ มากที่สุดจากการอบรม	เขตพื้นที่												รวม						
	ไกลเมือง						ใกล้เมือง						รวม	ไม่ชอบมากที่สุด	ไม่ชอบ	ค่อนข้างชอบ	ชอบมาก	ชอบมากที่สุด	รวม
	มากที่สุด	ไม่ชอบมากที่สุด	ไม่ชอบ	ค่อนข้างชอบ	ชอบมาก	ชอบมากที่สุด	มากที่สุด	ไม่ชอบมากที่สุด	ไม่ชอบ	ค่อนข้างชอบ	ชอบมาก	ชอบมากที่สุด							
1. กิจกรรมเป้าหมายชีวิต	0.0	22.2	22.2	33.3	22.2	100.0(9)	0.0	18.2	18.2	27.3	36.4	100.0(11)	0.0	20.0	20.0	30.0	30.0	100.0(20)	
2. กิจกรรม How to สูฝี่น	0.0	0.0	33.3	33.3	33.3	100.0(9)	0.0	27.3	9.1	18.2	45.5	100.0(11)	0.0	15.0	20.0	25.0	40.0	100.0(20)	
3. กิจกรรม รู้เท่าทันสื่อ... นักโฆษณา	0.0	22.2	44.4	22.2	11.1	100.0(9)	9.1	36.4	18.2	18.2	18.2	100.0(11)	5.0	30.0	30.0	20.0	15.0	100.0(20)	
4. กิจกรรมเรียนรู้เรื่อง สะพาน	0.0	0.0	33.3	44.4	22.2	100.0(9)	9.1	0.0	54.5	9.1	27.3	100.0(11)	5.0	0.0	45.0	25.0	25.0	100.0(20)	
5. กิจกรรมเรียนรู้เรื่อง กำแพง	0.0	0.0	33.3	66.7	0.0	100.0(9)	18.2	9.1	36.4	27.3	9.1	100.0(11)	10.0	5.0	35.0	45.0	5.0	100.0(20)	
6. กิจกรรมเรียนรู้เรื่อง อำนาจและแหล่งที่มาของ อำนาจ	22.2	44.4	11.1	22.2	0.0	100.0(9)	9.1	27.3	36.4	18.2	9.1	100.0(11)	15.0	35.0	25.0	20.0	5.0	100.0(20)	
7. กิจกรรมปั้นดินน้ำมัน เรียนรู้เรื่องเพศ และ บทบาทความสัมพันธ์หญิง ชาย	44.4	0.0	33.3	11.1	11.1	100.0(9)	9.1	5.0	35.0	10.0	25.0	100.0(11)	25.0	5.0	35.0	10.0	25.0	100.0(20)	
8. กิจกรรมศึกษาดูงานนอก สถานที่	0.0	11.1	22.2	11.1	55.6	100.0(9)	0.0	27.3	18.2	18.2	36.4	100.0(11)	0.0	20.0	20.0	15.0	45.0	100.0(20)	

สรุปบทเรียนการจัดกระบวนการ

กิจกรรมกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และเพิ่มพูนศักยภาพให้แก่วัยรุ่นในครั้ง นี้ ได้มีแนวคิดในการให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรม 5 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึง ผู้แทนวัยรุ่น ในเบื้องต้น ผู้นำกิจกรรมกระบวนการได้ ประเมินศักยภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ ประเมินตัวเอง โดยผ่านกิจกรรม ความคาดหวังต่อการเข้าร่วมกิจกรรม การสร้างกติกาการเรียนรู้ร่วมกัน รูปแบบของกิจกรรมกระบวนการ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งทักษะและแนวคิดผ่านกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้วัยรุ่นได้ฝึกคิดวิเคราะห์ทักษะต่างๆ ด้วยตัวเอง นอกจากนี้เพื่อให้ตอบสนองต่อพัฒนาการตามวัยของวัยรุ่นที่ต้องการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง เป็นวัยที่มีพลังงานในตัวมาก ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมจึงไม่ใช่การนั่งฟังบรรยายจากวิทยากร แต่ผู้นำกระบวนการเป็นเพียงผู้จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ซึ่งออกมาจากความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของวัยรุ่นเอง และช่วยสรุปประเด็นในช่วงทำกิจกรรม

ประการที่ 2 เนื้อหา สำหรับเนื้อหาที่ถ่ายทอดให้วัยรุ่น ในครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างทักษะให้วัยรุ่นได้ รู้เท่าทันพฤติกรรมที่นำไปสู่ความเสี่ยงโดยผ่านการวิเคราะห์จากตัวเอง และครอบคลุมทั้งมิติเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง เนื้อหา**มีได้**เน้น รายละเอียดของสิ่งเหล่านี้ แต่ได้ก้าวข้ามไปสู่การเรียนรู้ เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง เมื่อตระหนักว่าตัวเองมีคุณค่าย่อมจะทำให้หลีกเลี่ยงความเสี่ยงในชีวิต

ประการที่ 3 กระบวนการ จากการจัดกิจกรรมกระบวนการตลอดการศึกษาในระยะสั้นๆ นี้ ทำให้ได้รูปแบบว่า หากจะพัฒนาศักยภาพของวัยรุ่น เพื่อความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในอนาคตนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องทำงานกันแบบเครือข่ายความร่วมมือของทุกฝ่าย เริ่มจาก ตัววัยรุ่น สมาชิกในครอบครัว ผู้นำชุมชนได้ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ซึ่งในความร่วมมือดังกล่าวจะต้องเป็นการทำงานในแนวราบ ร่วมคิดร่วมทำไปด้วยกัน ผู้ใหญ่ต้องลดการใช้อำนาจในการสั่งงานในแนวตั้ง แต่ต้องเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงความคิด ความสามารถด้วยตนเอง ผู้ใหญ่ควรต้องแสดงความเป็นมิตร เป็นผู้ใหญ่ใจดี ลดอำนาจลง และรับฟังวัยรุ่นให้มากขึ้น อย่างใจเย็น ผู้ใหญ่ควรอยู่ในฐานะที่ปรึกษา และคอยสนับสนุน ส่งเสริม สิ่งที่วัยรุ่น ร้องขอ และควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 4 สภาพแวดล้อม วัยรุ่นเป็นวัยที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวได้ง่าย ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก นอกจากการจัดบรรยากาศในห้องที่ทำกิจกรรม โดยผู้นำกระบวนการแล้ว การที่ผู้ใหญ่ ผู้นำ ในชุมชนให้ความสนใจในกิจกรรมที่วัยรุ่น ทำโดยการเข้าร่วมกิจกรรมด้วย หรือให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ทำให้วัยรุ่นได้ใช้ ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ จะทำให้วัยรุ่นมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองอันจะนำมาซึ่งความมั่นคงในจิตใจ

ประการที่ 5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่น วัยรุ่นที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมบอกว่าได้รับความมั่นใจ และความเชื่อมั่น ในศักยภาพของตนเองเพิ่มมากขึ้น บางคนเริ่มได้ตระหนักว่า เป้าหมายในชีวิตของตนเอง คือ อะไร และจะต้อง ทำอย่างไรเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายนั้น ทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมายและหลีกเลี่ยงที่จะกระทำการใดๆ ที่เป็นการทำร้ายตัวเอง และบุคคลรอบข้าง

ดังนั้นด้วยกระบวนการพัฒนาทักษะเพื่อให้อวัยรุ่นเกิดความมั่นคงในชีวิตครั้งนี้ เป็นการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับวัยรุ่น เพื่อให้มีทักษะเกิดความตระหนักรู้ และเห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะการตัดสินใจที่ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง เพื่อให้เกิดความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการสื่อสาร การสร้างทักษะการต่อรอง

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อมีการจัดกระบวนการแล้ว ทักษะที่ชุมชน หรือผู้ใหญ่มีต่อวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในเขตชุมชนใกล้เคียงทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากฐานเดิมที่ชุมชนมีอยู่ ส่วนชุมชนใกล้เคียงแม้ว่าจะยอมรับวัยรุ่นมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มั่นใจในศักยภาพ ผลการศึกษาชี้ ยืนยันว่าหากความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีต่อชุมชนและผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นไปในเชิงบวก ก็จะทำให้ชุมชนยอมรับต่อบทบาทของวัยรุ่นได้มาก ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ (Jones & Perkins, 2006)